PROBLEME ALE ORGANIZĂRII EXPOZIȚIILOR DE ARTĂ POPULARĂ

Marcela FOCȘA

Problema principiilor și modalităților de organizare a expozițiilor de artă populară nu se pune acum pentru prima dată. Ea a mai fost dezbătută în numeroase împrejurări legate de viața și activitatea muzeelor, fiind impusă în mod firesc de dezvoltarea deosebită a rețelei de muzee și secții de etnografie și artă populară din ultimii 20 de ani, precum și de preocuparea de a da expozițiilor o eficiență corespunzătoare valorii colecțiilor angajate și multiplelor sarcini ce revin muzeelor pe linie științifică și cultural-educativă.

În cele ce urmează, vor fi abordate unele probleme teoretice, de principiu, cu aplicare specială la organizarea expozițiilor de artă populară, probleme pe care am încercat să le încadrăm, pe cît a fost posibil, tendințelor actuale ale muzeografiei mondiale.

Activitatea expozițională a muzeelor și secțiilor de artă populară se desfășoară în cadre destul de largi.

În practica lor obișnuită, pe lîngă expozițiile de bază, muzeele organizează de asemenea expoziții temporare, atît la sediu cît și în afară. Pe cînd expozițiile de bază, de lungă durată, au un caracter oarecum stabil și cuprind întreaga sistematică a creației artistice populare din teritoriul în subordine, expozițiile temporare au o durată limitată și se organizează după un anumit plan anual de expoziții al muzeului, sau în anumite împrejurări. Ele permit, spre deosebire de expozițiile de bază, alegerea unor teme variate de sinteză, precum și dezvoltarea acelor aspecte interesante ale creației populare, insuficient reprezentate în expoziția de bază.

Din această cauză, marile muzee care dispun de spațiu de expunere suficient, sînt preocupate în genere pe lîngă expoziția de bază propriu-zisă, și de organizarea la sediu a unor expoziții temporare, prin care activitatea expozițională a muzeului capătă mai mult dinamism.

Un exemplu semnificativ îl oferă Muzeul de etnografie din Neuchâtel. Cele două secții ale muzeului constituie, una din ele — muzeul static, consacrat expoziției de bază, iar cealaltă — muzeul dinamic, în care se organizează permanent expoziții temporare cu diferite teme: Jocurile copiilor, Mîna omului, Podoabe și bijuterii în lume etc. [1]

De altfel, în ultimul timp se conturează tot mai mult ideea organizării unor expoziții de bază cu un caracter dinamic, fie prin adoptarea unei prezentări mai suple, care permite anumite modificări pe parcurs [2], fie prin părăsirea metodei analitice de prezentare pe zone și categorii și experimentarea unor prezentări sintetice, evolutiv-istorice a modului de viață și culturii poporului respectiv [3].

La noi în țară, expozițiile de bază ale muzeelor și secțiilor de artă populară sînt organizate pe categorii și pe zone. Prioritatea acordată unuia sau celuilalt dintre aceste criterii depinde în genere de amploarea teritorială a domeniului de fapte respectiv, cît și de mărimea spațiului de expunere. Pentru un muzeu republican, care are în atenția sa întreaga creație artistică populară de pe teritoriul țării, prezentarea artei populare pe mari provincii istorice, iar în cadrul acestora pe genuri și categorii, este mai favorabilă unei expuneri variate, dacă dispune de un spațiu corespunzător. Altfel, în lipsă de spațiu sau în cazul muzeelor și secțiilor regionale, exprimarea pe genuri și categorii este mai adecvată. Evident însă, problema se rezolvă de la caz la caz, în funcție și de colecțiile existente, precum și de configurația etnografică a zonei.

Expunerea dinamică, evolutiv-istorică a creației populare este un lucru relativ nou și desigur interesant. Muzeul de artă populară al R.S. România a încercat această formulă în anul 1954. O astfel de prezentare întîmpină deocamdată o serie de dificultăți de ordin teoretic. Ea presupune pe de o parte periodizarea creației populare, pe de alta stabilirea unor scări specifice de valori, adaptate diferitelor perioade de dezvoltare a creației populare.

---

[1] „Museum", XVIII, 1965, nr. 1, 2.
[2] Gerhard Bechthold, *Les musées régionaux, évolution, fonction et organisation*, „Museum", XXI, 1968, nr. 2.
[3] Dr. doc. M. Băcescu, *Tendințe actuale în muzeografia mondială*, „Revista muzeelor", III, 1966, nr. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

În ceea ce privește expozițiile temporare, ele oferă muzeografului cele mai variate posibilități de a face cunoscută creația populară și de a stimula interesul publicului celui mai variat.

Expozițiile temporare organizate la sediul muzeelor au în genere un caracter științific riguros. Ele pot fi consacrate unei anumite categorii sau gen de artă populară sau unei anumite zone, în măsura în care colecțiile existente permit o prezentare mai amplă, cu toată aparatura științifică necesară.

Mai interesante sînt însă expozițiile cu teme speciale, avînd un caracter de sinteză: „Ornamentul în arta populară" (Muzeul de artă populară al R.S.România), „Țesătura în organizarea interiorului" (Muzeul satului) etc.

Alegerea acestor teme este uneori orientată de anumite idei generale de mare actualitate. Una din ideile care a ajuns în ultima vreme în atenția expozițiilor de artă, este ideea de structură și formă. Astfel și L. K. Whyte, în articolul său *The Unions of aesthetics and science*, „Museum", XXI, 1, 1968, preconizează organizarea în muzee a unor expoziții de artă pe tema unei morfologii generale, după concepția autorului aceasta fiind știința formelor și structurilor spațiale. Obiectul acestei discipline este studiul logicii formelor, studiu prin care se poate ajunge la surprinderea tendințelor fundamentale ale spiritului creator — tendința spre ordine și unitate în diversitate.

Pe această linie de preocupări, la Yale University Art Gallery din New Haven s-a organizat o serie de expoziții cu tema „Limbajul formelor în artele vizuale", intenția organizatorilor fiind dezvăluirea unui anumit limbaj al formelor prin gruparea unor obiecte diferite, pe baza raporturilor lor formale[4].

Cred că este inutil de subliniat ce interes ar putea să aibă organizarea unor expoziții de artă populară pe tema unității în varietate, însușire majoră a creației noastre populare.

Expozițiile temporare organizate în afara muzeului sînt în genere adaptate atît din punct de vedere al conținutului lor, cît și al modului de prezentare, împrejurărilor speciale cărora le sînt destinate. Seria acestor expoziții este foarte largă. Sarcina muzeografului constă în aceste împrejurări, în a alege tema și modul de prezentare care vor avea cel mai mare răsunet în sensibilitatea publicului respectiv — copii, elevi, muncitori, săteni, creatori, turiști locali sau din țări străine, specialiști.

Nu este cazul, evident, să epuizăm acum seria de expoziții posibile.

Cele mai obișnuite expoziții din această categorie sînt expozițiile generale de artă populară, de proporții reduse, precum și cele consacrate unei anumite categorii, unui gen sau unei combinații de genuri — ceramică și scoarțe, lemn și textile etc. — prin care obiectele se pun mai bine în valoare. Expunerea este în genere mai liberă, scopul urmărit fiind în special valorificarea varietății și frumuseții creației populare într-un cadru sistematic mai larg.

În cazul expozițiilor organizate pentru copii sau pentru diferite cercuri de elevi, un interes deosebit îl au temele care se leagă de sfera practică a creației populare, de tehnica de producție și de ornamentare a diferitelor categorii de obiecte, precum și de funcționalitatea lor.

În sate și mai ales în anumite centre sătești de producție artistică se pot organiza expoziții cu un caracter oarecum comparativ cu creația artistică din întreaga zonă sau din toată țara.

O categorie specială de expoziție temporară este aceea a expozițiilor itinerante. Expozițiile itinerante s-au impus în muzeografia mondială ca unul din mijloacele cele mai adecvate de care pot dispune muzeele pentru activitatea culturală-educativă de masă. La noi, aceasta constituie o problemă de viitor, care se va dezvolta probabil o dată cu utilarea tehnică a muzeelor.

Oricum, organizarea expozițiilor, indiferent de felul, de tematica, conexitatea și de destinația lor, angajează o mare răspundere care se referă deopotrivă atît la conținut, cît și la forma muzeografică de prezentare.

Răspunderea față de conținutul unei expoziții se manifestă în primul rînd prin cunoașterea domeniului de fapte și a problemelor respective. Cercetarea artei populare ca un sector al culturii materiale și spirituale a poporului constituie baza pe care se poate desfășura o activitate expozițională rodnică și eficientă. Cercetarea creației populare constă atît în cercetarea de teren, cît și în cercetarea colecțiilor intrate în patrimoniul muzeului. Cercetarea de teren duce la depistarea creației populare și a centrelor de producție pe un anumit teritoriu și deci la formarea colecțiilor, dar și la interpretarea lor în contextul zonei, al ocupațiilor, al structurii sociale, al etapelor de evoluție, al grupelor etnice. Cercetarea colecțiilor deja formate, duce la cunoașterea mai amănunțită a materialelor, a tehnicilor folosite, a formelor și structurilor, a aspectelor ornamentale, precum și la unele concluzii mai generale privind dezvoltarea istorică și particularitățile estetice ale artei populare, judecățile de sinteză precum și cele de valoare fiind

[4] Helmut Wohl, *The language of form in the visual art*, „Museum", XXI, 1, 1968.

https://biblioteca-digitala.ro

implicate nu numai în elaborarea unor lucrări teoretice, dar și în elaborarea tematicilor și în selecționarea exponatelor.

Dacă în general eforturile conjugate ale muzeelor de nivel republican și ale muzeelor regionale, la care se adaugă importanta activitate de cercetare a institutelor și secțiilor de etnografie și artă populară ale Academiei, au ajuns la îmbrățișarea domeniului creației populare aproape în întregime, au mai rămas încă o serie de „necunoscute", datorate fie nepublicării materialelor rezultate din cercetări, fie necercetării anumitor zone. Este în special sarcina muzeelor regionale de a acoperi aceste pete albe din etnografia românească.

Importanța cercetării ca bază pentru organizarea expozițiilor este un lucru cîștigat de mult. De fapt, se poate spune că muzeografia modernă s-a născut o dată cu introducerea ideii de sistem în organizarea colecțiilor și în expunere, o cercetare multilaterală și surprinderea unor multiple relații între fapte dînd posibilitate muzeografului să organizeze expoziții semnificative pe teme variate, de certă eficiență cultural-educativă.

Expoziția constituie pentru muzee legătura specifică dintre cercetare și public. Ea transmite cu mijloacele ei proprii, prin obiecte, un anumit conținut. Importanța obiectelor este cu atît mai mare în cazul expozițiilor de artă, obiectul avînd, în acest caz, pe lîngă valoarea de semn al anumitor relații, și o valoare individuală nemijlocită[5]. Dacă limbajul obiectelor este lipsit în genere de discursivitatea gîndirii logice și apare de multe ori fragmentat, puterea pe care o au însușirile concrete ale obiectelor de a impresiona și de a convinge impune muzeografului datoria de a le selecționa cu cea mai mare atenție.

În expozițiile de artă populară, selecționarea exponatelor are de răspuns în mod obișnuit unei triple exigențe.

1. Exigența de ordin general, obiectele trebuind să fie reprezentative pentru creația populară românească sau ale celorlalte grupe etnice, atît prin tipologia lor, cît și prin valoarea lor artistică.

2. Exigențe speciale impuse de tema urmărită în expoziție, exponatele fiind selecționate în așa fel încît să alcătuiască serii semnificative pentru tema dată.

3. Exigențe de ordin muzeografic, care se referă la efectul vizual al prezenței și grupării exponatelor, în ansambluri armonioase, expresive și saturate artistic prin numărul și valoarea estetică a obiectelor angajate.

Problemele care se pun în selecționarea exponatelor variază evident într-o oarecare măsură de la caz la caz.

Dacă în cazul expozițiilor care urmăresc o tematică specială, de un caracter științific foarte riguros de pildă, accentul cade în primul rînd pe exponatele care satisfac tema, în cazul expozițiilor generale de artă populară de proporții relativ reduse, este nevoie de obiecte general reprezentative, de o valoare artistică consacrată, cu care se pot alcătui ansambluri bogate și armonioase.

Unicatele, precum și obiectele cele mai valoroase din colecție sînt rezervate pentru expozițiile de bază, sau pentru expozițiile temporare organizate la sediu muzeului.

În expozițiile de artă populară, exponatele sînt însoțite de unele materiale auxiliare — etichete, texte, hărți, diferite grafice, fotografii și desene. Felul și cantitatea acestor materiale variază evident în funcție de necesitățile lăuntrice ale expoziției și de finalitatea ei ; în orice caz trebuie să figureze acele materiale strict necesare pentru înțelegerea exponatelor și temei generale a expoziției — etichete și texte explicative, fotografii care să sugereze ambianța de viață, o hartă generală de raportare.

Dacă valoarea artistică și interesul etnografic al exponatelor constituie una din coordonatele reușitei oricărei expoziții, nu este mai puțin adevărat că frumusețea lucrurilor și interesul temei nu-și găsesc o deplină valorificare decît printr-o expunere corespunzătoare.

După cum spune dl. Jean Gabus, directorul Muzeului de etnografie din Neuchâtel, o expoziție este un spectacol. Importanța care se acordă în momentul de față pe plan mondial muzeelor și expozițiilor pe care le organizează, ca factori de cea mai mare eficiență cultural-educativă, a ridicat activitatea expozițională la rangul unei adevărate științe, muzeograful avînd a cunoaște și a stăpîni toate condițiile care asigură reușita unei expoziții-artă decorativă, scenografie, dar și ceva mai mult, artă expozițională, de asemeni are de rezolvat probleme variate și uneori foarte dificile privind arhitectura interioară, iluminatul, mobilierul și materialele de susținere, grafica auxiliară, realizarea unei anumite ambianțe și etalarea propriu-zisă a exponatelor.

La acestea se cere în genere colaborarea arhitecților, graficienilor, fotografilor etc.

---

[5] Tr. Herseni, *Muzee sociologice*, „Revista muzeelor", IV, 2, 1967.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu este cazul să intrăm acum în amănunte tehnice cu atît mai mult cu cît s-au publicat în această problemă o serie de materiale edificatoare[6].

Gîndită întotdeauna ca un tot organizat, o expoziție are o structură determinată de conținutul de idei, precum și de disponibilitățile spațiale ale clădirii respective. Ea se organizează pe baza unui plan tematic. În această structură, fiecare exponat își are rolul determinat de tema urmărită și de necesitatea de expunere. Procesul de elaborare merge de la tot la parte — de la distribuirea temelor în spațiu, și de la stabilirea circuitului și ritmului general de desfășurare al expoziției la rezolvarea arhitecturii interioare a fiecărei săli, prin fixarea în spațiu a mobilierului — vitrine, panouri, podiumuri — în conformitate cu temele. Etalarea exponatelor și a materialelor auxiliare este ultima operație din această serie.

Problema care se pune în genere pentru muzeografi este ca în organizarea expozițiilor să țină seama de recomandările muzeografiei moderne, în limita posibilităților materiale. Concepția modernă în muzeografie s-a impus în momentul de față cu atîta autoritate încît nu se mai poate trece peste recomandările sale.

Expuneri aerate și clare, variate și sugestive, subordonate spațiului arhitectural au ca scop accentuarea conținutului tematic și valorarea exponatelor prin mijloacele cele mai diverse și cele mai rafinate. Conceperea mobilierului și a diferitelor materiale de susținere (cuburi, suporturi etc), precum și grafica auxiliară au de răspuns exigențelor actuale ale esteticii aplicate și ale graficei utilitare. Bunul gust, eleganța, claritatea, fantezia și expresivitatea, „ modernitatea" unei expoziții constituie valori pozitive în al căror context personalitatea muzeografului, arhitectului, graficianului se pot îndeajuns manifesta în căutarea unor formule originale și inedite prin care expoziția să capete toată strălucirea și toată forța de sugestie.

Ultima problemă care va fi atinsă în legătură cu organizarea expozițiilor de artă populară este aceea a eficienței lor cultural-educative.

Problema educației prin muzee este în momentul de față una din problemele care preocupă cel mai mult cercurile de specialitate. Pe lîngă preocuparea de a găsi teme de expoziții care să intereseze diferitele categorii de vizitatori[7] sau diferite modalități atrăgătoare de expunere, s-au preconizat în ultimul timp unele metode de lucru cu vizitatorii care ar putea fi considerate aproape revoluționare în raport cu metoda clasică de inițiere a publicului prin ghidaj. Astfel, s-a pus problema ca, în cursul vizitării muzeului, copiii să fie stimulați de a lua o atitudine activă față de obiect, prin solicitarea părerilor proprii despre exponat, și să li se dea posibilitatea, de asemenea, de a manipula singuri diferitele obiecte, eficiența educativă a contactului direct cu obiectul fiind superioară contemplării lui prin cristalul vitrinei[8].

Foarte mult folosită în muzeele sovietice[9], această concepție este în atenția muzeografiei actuale.

După cum se vede, problema eficienței educative a expozițiilor este o problemă deschisă care comportă unele experimentări. Complexitatea problemei rezultă pe de o parte din diversitatea intereselor și pregătirii publicului care vizitează expozițiile, precum și din multiplicitatea scopurilor pe care le urmărește un muzeu ca instituție de cultură în relațiile lui cu publicul.

În mare, se poate spune că eficiența expozițiilor de artă populară se exercită pe două linii principale. Alături de celelalte expoziții de artă, expozițiile de artă populară sînt în măsură să contribuie cu eficacitate la dezvoltarea generală a sensibilității estetice, a capacității de „a vedea" însușirile concrete ale lucrurilor, a fanteziei plastice.

Din acest punct de vedere, natura colecțiilor de artă populară, varietatea genurilor și a tehnicilor de producție, diversitatea și bogăția formelor și aspectelor ornamentale favorizează acest proces. Pentru copii, organizarea unor ședințe de lucru după terminarea vizitei în muzeu, în săli speciale unde li s-ar pune la dispoziție obiecte similare și unde și-ar putea eventual experimenta unele tehnici de lucru, ar fi cu atît mai eficace.

Dar eficiența proprie expozițiilor de artă populară se măsoară după felul în care își servesc scopurile fundamentale.

---

[6] *Muzeul etnografic din Neuchâtel*, „Museum", XVIII, 1, 1965; M. Focșa, *Arta muzeografiei*, „I-a sesiune de comunicări ale muzeelor", 1965, publ. în volum.

[7] La Galeria Addison pentru arta americană din Andover, Massachusetts, s-a făcut o interesantă experiență prin organizarea unor expoziții sezoniere adaptate intereselor și orizontului cultural al celei mai importante categorii de vizitatori ai anotimpului respectiv, vz. B. H. Hayes Jr., *Education for all reasons*, „Museum", XXI, 1, 1968.

[8] Prabha Sāhasrebudha, *The object, the child and the museum* și Jules Lubbock, *First steps in contemplation*, „Museum", XXI, 1 1968.

[9] E. Larionova, *The aesthetic education of children in the museum*, „Museum", XXI, 1, 1968.

https://biblioteca-digitala.ro